

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

**2026-YIL / IYUN/6-SON,
V-QISM**

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
V-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KORPORATIV BOSHQARUVDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY TAHLILI.....	12
I. R. Berdikulova	
TEKSTIL SANOATIDA SUV ISTE'MOLI VA QAYTA ISHLASH ULUSHI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK: 20 DAVLAT MISOLIDA KORRELYATSIIYA VA K-MEANS KLASTER TAHLILI.....	16
Zayniyev Diyorbek Zokir o'g'li	
Turobova Hulkar Rustamovna	
O'ZBEKISTONDA BIZNES BIRLASHUVLARINI HISOBGA OLISHNI MHXS (IFRS) 3 ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	24
Davletov Ikrom Raximberganovich	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI TASHKIL QILISH VA O'TKAZISH TARTIBI.....	33
Jo'rayev Dilshod Xudoyqulovich	
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ	38
Абдуллаева М.Б.	
AGROSANOAT MAJMUASIDA INTEGRATSION TUZILMALARNING ISTIQBOLLI SHAKLLARINING NAZARIY ASOSLARI.....	44
Murodov Sherzodbek Murod o'g'li	
RESPUBLIKADA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING BOZOR MEXANIZMI.....	51
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MAHALLALARDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHGA KO'MAKLASHISH.....	55
Niyozov Zuxur Davronovich	
Yarlaqabov Faxriddin Baxodir o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОТЧЕТА О ФИНАНСОВОМ ПОЛОЖЕНИИ КОМПАНИИ В СООТВЕТСТВИИ С ТРЕБОВАНИЯМИ МСФО	58
Худойкулова Дилора Дилмуродовна	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSIYALARI TARKIBI VA ULARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINING IQTISODIY TAHLILI.....	64
Karimova Saodatxon Ulug'bek qizi	
XALQARO MOLIVAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA MUVOFIQ JORIY AKTIVLARNI HISOBGA OLISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	71
Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
DAVLAT TOMONIDAN TURIZM SOHASINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	77
Karimova Dilafruz Sadridin qizi	
МЕТОДЫ АНАЛИЗА ЦИФРОВИЗАЦИИ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ.....	82
Ахмедова(Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
AHOLI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI VA HORIIYIY TAJRIBA TAHLILI	89
Bo'stonova Nilufar Abdusmatovna	
Nematjonova Risolatxon Dilshodbek qizi	
JANUBIY KOREYA TAJRIBASIDA CHIQINDILARNI BOSHQARISHDA EPR TIZIMI VA RAQAMLI YECHIMLARINING O'RNI	94
Otarbayev Zamir Zairovich	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	SANOAT SALOHİYATI SAMARADORLIGINI INVESTISIYALAR ASOSIDA OSHIRISHNING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI	100
	Urazaliyev Bekzod Sultanbayevich	
	ЦИФРОВЫЕ НАВЫКИ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЖЕНСКИХ КАДРОВ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ УЗБЕКИСТАНА.....	107
	Дониёрова Зухрабону Алишер кизи	
	TURIZM SUG'URTASI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	113
	Хо'jamov Akbar Bahriddinovich	
	KELAJAKDAGI GLOBAL VA MINTAQAVIY IQLIM O'ZGARISHI HAMDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ZARURIYATI.....	118
	Djumayev Askar Xaydarovich	
	SAMARQAND VILOYATI UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA RESURSLARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGI.....	123
	Erdonov Muhammadamin Erdon o'g'li	
	Qahhorova Nargiza Qahramonovna	
	Rafiqjonov Damir Raxim o'g'li	
	Jamilov Firdavs Otabek o'g'li	
	ПУТИ РАСШИРЕНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ	129
	Норкулов Хабибулло	
	Абдурасулова Шахзода	
	Бахриддинов Дилшодбек	
	NATIV BRENDING VOSITASI SIFATIDA UGC VA EGC: GLOBAL TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTON BOZORIGA MOSLASHUV	135
	Yuldasheva Mahliyo Baxtiyor qizi	
	SOLIQ TO'LOVCHILARGA XIZMAT KO'RSATISHDA RAQAMLASHTIRISH ORQALI SOLIQ MA'MURCHILIGINING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	138
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich		
НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ПРИ УПРАВЛЕНИИ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ	147	
Джуманов А.А.		
BANK SEKTORIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA XARAJAT SAMARADORLIGI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA EKONOMETRIK BAHOLASH.....	157	
Masharipova Durdona Ulug'bekovna		
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ.....	164	
Джуманов А.А.		
DAVLAT XARIDLARIDA SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN NARXLAR MODULINI JORIY ETISH: KORRUPSIYAGA QARSHI KOMPLAYENS, HISOBDORLIK VA RAQOBATNI KUCHAYTIRISH YO'NALISHLARI.....	174	
Rahmanov Furqat Temirovich		
АНАЛИЗ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ АЛЬТМАНА ПРИ ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179	
Ибрагимов Гайратжон Артикович		
TIJORAT BANKLARIDA RISKLARNI BOSHQARISHNINZ ZAMONAVIY MODELLARI VA KOMPLAYENSNAZORAT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	186	
Fayziyev Sherzod Djunaydilloyevich		
SUN'IY INTELLEKTNING MEHNAT UNUMDORLIGI VA MOBILIGIGA TA'SIRI.....	192	
Shakarov Zafar Gafforovich		

URGUT ERKIN IQTISODIY ZONASIDA SANOAT TARMOQLARINI KLASTERLASH SAMARADORLIGINING TAHLILI	198
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li	
Uzoqov Rafiq O'lmas o'g'li	
INFRATUZILMA INVESTITSİYALARINING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA HUDUDIY XUSUSIYATLARI	204
Jiyanov Laziz Najimovich	
«ЗЕЛЁНОЕ» ВОДОСНАБЖЕНИЕ В ЗАСУШЛИВЫХ РЕГИОНАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	210
Курбанова Дилфуза Махсудовна	
TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIKPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	217
Karimova Feruza Xamidullayevna	
PAXTACHILIKDA ZAMONAVIY AGROTEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA EKOLOGIK MUVOZANAT TA'MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMI.....	221
Ishniyazov Zoxid Normamatovich	
FUQAROLAR MUHOJIRLARI MA'LUMOTLARI ASOSIDA HUDUDLARNING IJTIMOIIYIQTISODIY RIVOJLANISH DARAJASINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	226
Inomov Daniyar Valijonovich	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN OPERATSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH: HOLAT TAHLILI VA TAVSIYALAR.....	232
Niyozov Zuhur Davronovich	
Xolmurotov Sardor	
Haydaraliyev Avaz	
YAQIN SHARQDA TURIZM EKSPORTI STRATEGIYALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI: BAA VA SAUDIYA ARABISTONI TAJRIBASI ASOSIDA QIYOSIY TAHLIL	238
Tolibova Aziza To'lqin qizi	
BANKLARDA IJARA MUOMALALARINI TARTIBGA SOLUVCHI ME'YORIY - HUQUQIY ASOSLAR VA XALQARO STANDARTLAR.....	243
Sativaldiyeva Gulchexra Xudayberdiyevna	
QURILISH MATERIALLARI KORXONALARIDA STRATEGIK RISK-MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	247
Masharipova Sevara	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	251
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
Muhammadjonova Iroda Bahodir qizi	
BALIQCILIK TARMOG'INI INTENSIV RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	256
Iskandar Yunusov	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI: AGROEKOLOGIK VA IJTIMOIIYIQTISODIY YONDASHUVLAR INTEGRATSIYASI	262
Mirzanov Berdak Joldasbeviç	
RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNING IPOTEKA KREDITLASH JARAYONINI OPTIMALLASHTIRISH MEXANIZMLARIGA TA'SIRI	268
A'zamxo'jayeva Nihol	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI STATISTIK KO'RSATKICHLAR TIZIMI: METODOLOGIYA VA TAKOMILLASHTIRISH	273
Aysachev Abdulfotix Abdulfaizovich	

O'ZBEKISTONDA XIZMATLAR EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILY-IQTISODIY MEKANIZMLARI.....	278
Ruziyeva Nigina Baxtiyorovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDA OLIB BORILGAN ISLOHOTLAR (MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMI MISOLIDA)	284
G.A. Norbo'tayeva	
YASHIL MARKETING VA ESG INTEGRATSIYASI: STATISTIK TAHLIL VA BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	288
Charos G'ayratova	
РАЗВИТИЕ ЦИФРОВЫХ СИСТЕМ И ОБЗОР ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ.....	294
Джуманов, А.А.	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH — IQTISODIY TARAQQIYOTNING MUHIM OMILI.....	303
Bayitova Rohatoy Bahrom qizi	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRUVCHILARNI SUG'URTA MEKANIZMLARI ORQALI MOLIYALASH MASALALARI	307
Xakimov Zafar Ibragimovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGI ORQALI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING BARQAROR FAOLIYAT YURITISHINI TA'MINLASH MUAMMOLARI.....	314
Ahrorqulov Jonibek Otabek o'g'li	
FOOD PRICE VOLATILITY AND ITS EFFECTS ON LOW-INCOME HOUSEHOLDS	320
Rakhmatova Mukhlisa Dilshod qizi	
SUN'IY INTELLEKTNING O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI.....	327
Hamidova Shahzoda Odiljanovna	
MHS VA XUSUSIY SEKTOR KREDITLARI: MAMLAKATLARARO EMPIRIK TAHLIL.....	331
Davronbek Matyakubovich Matkarimov	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM XIZMATLARINI TASHKIL ETISHNING ZARURATI.....	336
Xasanova Yulduz Kayumovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA ALOQA KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	340
Saidqosimova Umida Ibragimovna	
PROSPECTS FOR DEVELOPING BROKERAGE AND UNDERWRITING ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN.....	345
Niyozov Zukhur	
Barnoyev Mirfayoz	
Yadgarov Avaz	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: A GLOBAL REVIEW OF AI-POWERED TEACHING AND LEARNING	349
Begzod Nishanov	
BULUTLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA ELEKTRON TA'LIM RESURSLARINI BOSHQARISH MEKANIZMLARI.....	356
Raxim Matniyazov	
Umar Asrayev	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ.....	367
Зугурова Зилола Дамировна	

EKOLOGIK NIZOLARNI HAL ETISHDA SUD AMALIYOTINING O'RNI: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUV	371
Gapparov Sarvar Xolmurodovich	
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДЕНЕЖНЫЕ ПЕРЕВОДЫ КАК ФИНАНСОВЫЙ РЕСУРС УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ	375
Гимранова О. Б.	
O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA KAMBAG'ALLIK DARAJASI TAHLILI (2010–2025-yillar)	383
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
MINTAQADA TABIIY KAPITALNI JAMG'ARISH SAMARADORLIGINI INTEGRAL INDEKS ASOSIDA BAHOLASH VA HUDUDLARNI TABAQALASHTIRISH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	388
Raximov Faxriddin Shavkatovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI UNDIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SOLIQ TO'LOVCHILAR XULQ-ATVORINI MODELLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL VA BIXEVORISTIK YONDASHUVLARNING INTEGRATSIYASI	393
Urazmatov Jonibek Musurmanovich	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA RAQAMLI XIZMATLAR BOZORI: JORIY HOLAT, TENDENSIYALAR VA XALQARO TAJRIBA	398
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
KORXONALAR EKSPORT FAOLIYATINI BOSHQARISHDA INNOVATSION MOLIYAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	403
To'rayeva Yulduz Shamsiddin qizi	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA IQTISODIY RESURLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	410
Islomov Shuhrat Marufjonovich	
Eshquvvatova Nodira Abdullayevna	
METHODOLOGICAL APPROACHES TO ENHANCING PROFESSIONAL COMMUNICATION SKILLS OF FUTURE TEACHERS IN A DIGITAL LEARNING ENVIRONMENT	416
Dilnoza Jorayevna Kuvatova	
MINTAQAVIY TURIZM RESURLARINING TASNIFI VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'NALISHLARI (SAMARQAND, BUXORO VA XORAZM VILOYATLARI MISOLIDA)	420
Sharipov Shahriyor Shamsiddin o'g'li	
O'ZBEK VA INGLIZ TILSHUNOSLIKLARIDAGI SUBYEKT VA PREDIKAT PARADIGMASI, ULARNING UMUMIY VA XUSUSIY JIHLTLARI	423
Azamova Gulruh Akbar qizi	
BUXORODA TURISTLAR XAVFSIZLIGI: TURISTLARNING XAVFSIZLIK HISSI VA MUAMMOLAR TAHLILI	428
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Davronova Durdona Akobirovna	
BUXORO VILOYATIDA EKOLOGIK VA MADANIY TURIZMNI INTEGRATSIYALASHGAN YO'NALISHLARINI RIVOJLANTIRISH: BARQAROR RIVOJLANISH METODLARI VA ISTIQBOLLARI	436
Xayrullayeva Nilufarbegim Nematullo qizi	
РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ПРИВЛЕЧЕНИИ ИСТОЧНИКОВ ИНВЕСТИРОВАНИЯ В ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ	445
Хашимова Н. А.	
QASHQADARYO VILOYATI AHOLISINI IJTIMOY HIMOYA QILISH TIZIMINING STATISTIK TAHLILI	454
M.Sh. Raximova	

O'ZBEKISTON SHAROITIDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH XIZMATLARI RIVOJLANISHI HAMDA QONUNIY QO'LLAB-QUVVATLANISHI.....	458
Raimbayev Azim Sultonovich Bolbekova Iroda Quvandiq qizi	
MHXS GA MUVOFIQ FOIZLAR, SOLIQLARNI TO'LAGUNGA QADAR OLINGAN FOYDANI HISOBGA OLISH MASALALARI.....	466
Amir Xudaykulov	
SUN'IY INTELLEKT INTEGRATSIYASI SHAROITIDA INSON KAPITALINING INNOVATSION SALOHİYATINI BAHOLASHNING KONSEPTUAL-EKONOMETRIK MODELİ	470
Dilmonov Qudrat Baxtiyorovich	
THE DIGITAL GASTRONOME: HOW TECHNOLOGY CONNECTS TOURISTS, RESTAURANTS, AND THE TECH EMPIRE.....	479
Freshta Qauomy	
BUXORO VILOYATINI IJTIMOIIYIQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNING AHAMIYATI	481
Kudratov Muhammad Rustamovich	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ И ПОДДЕРЖКИ В РЕГИОНЕ.....	487
Рахимова Мадина Шухрат кизи	
THE DIGITAL ECONOMY AND ITS IMPACT ON THE LABOUR MARKET AND EMPLOYMENT IN THE REGIONS OF UZBEKISTAN: PANEL DATA ANALYSIS	493
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
MINTAQADA QURILISH SOHASINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	500
Aminov Sardorbek Sanjarbekovich	
QURILISHDA KICHİK VA YIRIK BIZNES SUBYEKTLARI INTEGRATSIYASINING SINERGETIK SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA PROGNOZLASHTIRISH.....	504
Axmedova Nilufar Shuxratovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNING NAZARIYUSLUBIY ASOSLARI: TUSHUNCHA, EVOLYUTSIYA VA TASNIF MASALALARI.....	509
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ УСТОЙЧИВОГО ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ ДО 2030 ГОДА: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ.....	518
Файзиева Сайёра Кудратовна	
ВЛИЯНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ ЦИФРОВЫХ ПЛАТЕЖЕЙ	526
Бабаева Г.Я.	
NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDAGI MONOPREDIKATIV SINTAKTIK QURILMALAR.....	534
Jabbarov Abdug'afur Abdug'aniyevich	

NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDAGI MONOPREDIKATIV SINTAKTIK QURILMALAR

Jabbarov Abdug'afur Abdug'aniyevich
Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi
ORCID: 0009-0004-7061-1621

Annotatsiya. Ushbu maqolada nemis va o'zbek tillaridagi monopredikativ sintaktik qurilmalar vokativ hamda infinitiv gaplar misolida tahlil qilinadi. Tadqiqotda aniq lingvistik misollar asosida mazkur qurilmalarning ilmiy-nazariy xususiyatlari yoritiladi. Shuningdek, vokativ va infinitiv gaplarda monopredikativlikning namoyon bo'lishi hamda ularning nutq jarayonidagi kommunikativ vazifalari nemis va o'zbek tillari materiallari asosida o'rganiladi. Ishning ilmiy yangiligi ikki til materialining qiyosiy tahlil qilinishi, ularning o'xshash va farqli jihatlari tizimli tarzda umumlashtirilgani bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: monopredikativ gap, buyruq gaplar, semantik tahlil, nemis tili sintaksisi, monopredikativ qurilmalar, kommunikativlik, sodda gap, ega, kesim, monopredikativlik.

Abstract. This article analyzes monopredicative syntactic constructions in German and Uzbek through the examples of vocative and infinitive sentences. The study presents the scientific and theoretical features of these constructions on the basis of specific linguistic examples. It also highlights the manifestation of monopredicativity in vocative and infinitive sentences and their communicative functions in speech, based on the materials of the German and Uzbek languages. The scientific novelty of the research is determined by the comparative analysis of the two language materials and the systematic generalization of their common and distinctive features.

Keywords: monopredicative sentence, imperative sentences, semantic analysis, German syntax, monopredicative constructions, communicativity, simple sentence, subject, predicate, monopredicativity.

Аннотация: В данной статье анализируются монопредикативные синтаксические конструкции в немецком и узбекском языках на примере вокативных и инфинитивных предложений. В исследовании на основе конкретных лингвистических примеров раскрываются научно-теоретические особенности данных конструкций. Также освещается проявление монопредикативности в вокативных и инфинитивных предложениях и их коммуникативные функции в речи на материале немецкого и узбекского языков. Научная новизна работы определяется сопоставительным анализом материала двух языков и систематическим обобщением их сходных и отличительных признаков.

Ключевые слова: монопредикативное предложение, повелительные предложения, семантический анализ, синтаксис немецкого языка, монопредикативные конструкции, коммуникативность, простое предложение, подлежащее, сказуемое, монопредикативность.

KIRISH

Hozirgi kunda tilshunoslikda sintaktik qurilmalarning kommunikativ-funksional xususiyatlarini qiyosiy aspektida o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Monopredikativ birliklar tarkibida bitta predikativ markaz mavjud bo'lib, ular yagona hukm yoki kommunikativ mazmuni ifodalovchi sintaktik birliklardir. Bunday birliklar sodda gaplarning asosiy ko'rinishini tashkil etadi hamda voqelik haqidagi bitta predikativ munosabatni aks ettiradi.

Predikativlik gapning voqelik bilan bog'lanishini, ya'ni biror predmet, hodisa yoki harakat haqidagi hukmni ifodalaydi. Agar gapda bitta hukm ifodalansa, u monopredikativ, ikki yoki undan ortiq hukm ifodalansa,

polipredikativ hisoblanadi. Tadqiqotning maqsadi nemis va o'zbek tillaridagi vokativ hamda infinitiv gaplarning monopredikativ tabiatini, ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash hamda tizimlashtirishdan iborat. Tadqiqot obyekti sifatida nemis va o'zbek tillaridagi vokativ va infinitiv gaplar, predmeti sifatida esa ularning monopredikativlik xususiyatlari belgilangan. Tadqiqot vazifalari monopredikativlik tushunchasini nazariy jihatdan yoritish, vokativ gaplarning sintaktik-semantik xususiyatlarini tahlil qilish, infinitiv gaplarning sintaktik-semantik belgilarini aniqlash hamda ikki til materialini qiyoslash orqali o'xshashlik va farqlarni umumlashtirishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Monopredikativ sintaktik qurilmalar masalasi nemis va o'zbek tilshunosligida turli jihatlardan yoritib kelingan. Xususan, Duden grammatikasida (*Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, 2016; *Duden: in 12 B.*, 2009) nemis tilidagi gap turlari va ularning struktur-semantik xususiyatlari batafsil tasniflangan. G. Helbig va J. Buscha (2019) xorijliklar uchun mo'ljallangan grammatikasida nemis tili sintaksisining amaliy jihatlari, jumladan, vokativ va infinitiv konstruksiyalar tahlil etilgan. E. Shendels (1992) ham nemis tili grammatikasida bir tarkibli gaplar masalasiga alohida e'tibor qaratgan.

O'zbek tilshunosligida G'. Abdurahmonov (1996) "O'zbek tili grammatikasi. Sintaksis" asarida bir bosh bo'lakli gaplar, jumladan, undalma va so'z-gaplarning tabiatini yoritgan. A. Nurmonov, N. Mahmudov va boshqalar (1992) "O'zbek tilining mazmuniy sintaksisi" asarida gapning mazmuniy-kommunikativ tomonlari hamda predikativlik kategoriyasiga keng o'rin ajratgan. Shu bilan birga, "O'zbek tili grammatikasi. Sintaksis" (1976) asari ham bu boradagi nazariy asoslarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Yuqorida ko'rsatilgan ishlarda monopredikativ qurilmalar, asosan, har bir til doirasida alohida tadqiq etilgan. Biroq nemis va o'zbek tillarini qiyosiy aspektida, xususan, vokativ va infinitiv gaplar misolida o'rganishga bag'ishlangan maxsus tadqiqotlar yetarli emas. Ushbu maqola aynan shu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tavsiflash, qiyosiy-tipologik tahlil va kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Tavsiflash metodi yordamida vokativ va infinitiv gaplarning sintaktik-semantik xususiyatlari aniqlandi. Qiyosiy-tipologik metod orqali nemis va o'zbek tillaridagi monopredikativ qurilmalar o'zaro solishtirilib, ularning o'xshash va farqli belgilari aniqlashtirildi. Kontekstual tahlil metodi vositasida har ikki tildan keltirilgan misollar nutqiy vaziyat va kommunikativ maqsad nuqtai nazaridan izohlandi. Tadqiqot materiali sifatida nemis va o'zbek tillaridagi badiiy hamda og'zaki nutqqa xos namunaviy gaplar tanlab olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Monopredikativ sintaktik qurilma tushunchasi nutqning minimal birligi sifatida qayd etilishi mumkin bo'lgan barcha birliklarga xosdir. Bunday birliklarning barchasi nutqqa tegishli bo'lib, ular nutqiy birlik sifatida kommunikativ jarayonda namoyon bo'ladi.

Ushbu tipdagi birliklarga xos umumiy belgilar sifatida ularning monopredikativligi, prosodik yakunlanganligi, nutq jarayonida minimal kommunikativ funksiyani bajara olishi hamda mustaqil nutq birligi sifatida shakllanishi qayd etiladi.

Yuqorida belgilangan xususiyatlardan kelib chiqqan holda, monopredikativ birliklar qatoriga sodda gaplar, so'z-gaplar, to'liqsiz gaplar hamda bir bosh bo'lakli gaplarning barcha turlarini kiritish maqsadga muvofiqdir. Ular bir so'zdan iborat bo'lsa ham, oddiy so'z emas, balki bir so'zli sintaktik qurilma sifatida baholanadi.

Vokativ gaplarning sintaktik-semantik xususiyatlari

Vokativ gap — murojaat, chaqiriq, undash yoki diqqatni jalb qilishni ifodalovchi bir tarkibli monopredikativ konstruksiya bo'lib, o'ziga xos sintaktik va semantik xususiyatlarga ega. Bunda asosiy markaz murojaat obyekti, chaqiriqqa xos intonatsiya va kommunikativ ta'sirdan iborat bo'ladi. Odatda, bunday sintaktik qurilma undalma asosida shakllanadi. Uning tarkibida fe'l qatnashmasligi ham mumkin, shu sababli intonatsiya asosiy sintaktik vosita vazifasini bajaradi. Demak, murojaat, chaqiriq va murojaat obyekti vokativ gapning eng muhim belgilari hisoblanadi.

Nemis va o'zbek tillarida bir tarkibli strukturaning mavjudligi, murojaat markazining yetakchi vazifa bajarishi hamda intonatsiyaning muhim omil sifatida namoyon bo'lishi har ikki tildagi vokativ gaplarning o'xshash jihatlaridan biridir. Farqli jihati shundaki, o'zbek tilida chaqiriq xitoblari, ya'ni "ey", "hoy" kabi birliklar faol qo'llansa, nemis tilida intonatsiya va punktuatsiya nisbatan kuchliroq ahamiyat kasb etadi. Murojaat markazi ifodasini quyidagi misollarda kuzatish mumkin: nemischa *Mein Freund!* — o'zbekcha *Aziz do'stim!*; chaqiriq ifodasida nemischa *Meine Damen und Herren!* — o'zbekcha *Xonimlar va janoblar!*; murojaat obyekti ifodasida

esa nemischa *Mein Sohn!* — o‘zbekcha *O‘g‘lim!* shakllari qo‘llanadi.

Vokativ gapda formal ega-kesim munosabati mavjud bo‘lmasa-da, kommunikativ akt yuzaga keladi. Bu esa unda implitsit predikativlik shakllanishining grammatik asosi sifatida muhim omil hisoblanadi. Masalan, nemischa *Herr Doktor!* jumlasida *Ich spreche Sie an*, ya‘ni “Men Sizga murojaat qilyapman” ma‘nosini bildiradi. O‘zbekcha *Do‘stim!* shakli esa “Senga murojaat qilyapman” mazmunida qo‘llanadi. Ushbu misollar vokativ gaplarda yashirin predikativlik mavjudligini ko‘rsatadi.

Nemis va o‘zbek tillarida vokativ gaplarga xos umumiy belgilar sifatida bunday sintaktik qurilmalarning bir tarkibli ekani, intonatsiyaning muhimligi, implitsit predikativlikning mavjudligi hamda kommunikativ ta‘sir kuchining yuqoriligi qayd etiladi. Asosiy farqlar sifatida esa o‘zbek tilida chaqiriq va emotsionallikning kuchliroq ifodalanishi, nemis tilida rasmiy murojaat modellarining nisbatan rivojlanganligi hamda strukturaning formal jihatdan qat‘iyroq ekani ko‘rsatiladi. O‘zbek tilida esa undalmaning erkin qo‘llanishi vokativ gaplarning muhim xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi (1-jadval).

1-jadval
Nemis va o‘zbek tillaridagi vokativ gaplarning o‘xshash va farqli belgilari

VOKATIV GAP	
<p>O‘xshashliklar Bir tarkibli bo‘ladi. Intonatsion xususiyatga ega. Implitsit predikativlik mavjud. Murojaat ma‘nosini ifodalaydi. Kommunikativ ta‘sir kuchiga ega.</p>	<p>Farqlar O‘zbek tilida emotsionallik kuchliroq ifodalanadi. Nemis tilida formal murojaat shakllari kuchliroq namoyon bo‘ladi. O‘zbek tilida chaqiriq yuklamalari faol qo‘llanadi. Nemis tilida unvonlar va artikllar muhim ahamiyat kasb etadi. Intonatsion darajada farqli belgilar kuzatiladi.</p>

Infinitiv gaplarning sintaktik-semantik xususiyatlari

Monopredikativ sintaktik qurilmalardan yana biri infinitiv gaplardir. Infinitiv gap — markazida infinitiv, ya‘ni harakat nomi yoki fe‘lning noaniq shakli turgan bir tarkibli monopredikativ konstruksiyadir. Bu turdagi qurilmada harakat fe‘lning noaniq shakli orqali ifodalanadi, subyekt esa ko‘pincha bevosita berilmaydi. Buyruq, tavsiya, zarurat, taqiq va maqsad kabi ma‘nolarning anglashilishi infinitiv gaplarga xos asosiy xususiyatlardan hisoblanadi.

Infinitiv gapning sintaktik xususiyatlari sifatida uning bir tarkibli ekani, monopredikativ qurilma sifatida shakllanishi, modallik belgisi hamda kommunikativ vazifa bajarishini alohida qayd etish mumkin. Bir tarkibli belgisi undagi sintaktik markazning infinitiv yoki harakat nomi bilan ifodalanishida namoyon bo‘ladi. Masalan, nemis tilidagi *Aufpassen!*, *Langsam fahren!*, *Rechts abbiegen!* kabi qurilmalar o‘zbek tilida *Ehtiyot bo‘lish kerak!*, *Sekin haydash kerak!*, *O‘ngga burilish kerak!* shaklida ifodalanadi. Mazkur misollarda sintaktik markazni infinitiv yoki harakat nomi tashkil etadi.

Nemis va o‘zbek tillarida bir tarkibli strukturaning mavjudligi, markazda noaniq fe‘l shaklining turishi hamda implitsit subyektning kuzatilishi infinitiv gaplarning o‘xshash jihatlari sifatida belgilanadi. Biroq ikki tildagi infinitiv shakllar o‘rtasida ayrim farqlar ham mavjud. Xususan, nemis tilida “zu + Infinitiv” modeli muhim ahamiyatga ega bo‘lsa, o‘zbek tilida harakat nomi, ya‘ni “-ish” shaklining faol qo‘llanishi kuzatiladi. Infinitiv gapning predikativlik xususiyati shundaki, formal subyekt mavjud bo‘lmasa ham, modal munosabatning ifodalanishi predikativlikning implitsit tarzda shakllanishini ta‘minlaydi.

Shuni ta‘kidlash kerakki, infinitiv gaplarda intonatsiyaning roli muhim ahamiyat kasb etadi. Intonatsiyaning qat‘iy ohangda bo‘lishi buyruq, yumshoq ohangda bo‘lishi maslahat, ogohlantiruvchi ohangda bo‘lishi taqiq, neytral ohangda bo‘lishi esa axborot yetkazish semantikasini yuzaga keltiradi. Nemis va o‘zbek tillaridagi infinitiv gaplarning farqli xususiyatlari quyidagi jadvalda umumlashtiriladi (2-jadval).

2-jadval
Nemis va o‘zbek tillarida infinitiv gaplarning farqli xususiyatlari

No	Tahlil belgisi	Nemis tilida	O‘zbek tilida
1	Infinitiv shakl	Infinitiv	-ish
2	Modallik	müssen, sollen	kerak, lozim
3	Intonatsiya	muhim	kuchli
4	Ellipsis	faol	keng
5	Formal struktura	qoidalashgan	erkin

Shunday qilib, nemis tilida vokativ gaplar tinglovchiga murojaat qilish vazifasini bajaruvchi, formal predikativlikka ega bo'lmagan, biroq implitsit predikativlikka asoslangan kommunikativ birliklar hisoblanadi. Infinitiv gaplar esa infinitiv shakldagi fe'l asosida qurilib, buyruq, taqiq yoki ko'rsatma ma'nolarini ifodalaydi hamda sintaktik jihatdan monopredikativ konstruksiyalar sifatida talqin qilinadi. Kommunikativ sintaksis nuqtayi nazaridan vokativ gaplar murojaat funksiyasi bilan, infinitiv gaplar esa imperativ semantikasi bilan ajralib turadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, nemis va o'zbek tillaridagi vokativ hamda infinitiv gaplar monopredikativ sintaktik qurilmalarning o'ziga xos ko'rinishlari sifatida bir tarkiblilik, implitsit predikativlik va kuchli kommunikativ ta'sir kabi umumiy belgilarga ega. Shu bilan birga, har ikki til o'ziga xos struktur-semantik xususiyatlarni namoyon etadi. Jumladan, o'zbek tilida emotsionallik va chaqiriq yuklamalarining faolligi, nemis tilida esa formal murojaat modellari hamda "zu + Infinitiv" qurilishining qat'iyligi yetakchi xususiyat sifatida ko'zga tashlanadi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: birinchidan, nemis va o'zbek tillarini o'qitishda monopredikativ qurilmalarni qiyosiy aspektda o'rgatish maqsadga muvofiq; ikkinchidan, tarjima amaliyotida vokativ va infinitiv gaplarning implitsit predikativlik xususiyatini hisobga olish tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi; uchinchidan, ushbu mavzuni boshqa monopredikativ qurilmalar, xususan, so'z-gaplar va to'liqsiz gaplar misolida kengaytirib tadqiq etish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- [1] Abdurahmonov G'. O'zbek tili grammatikasi (Sintaksis). Oliy o'quv yurtlari talabalari va o'qituvchilari uchun. – Toshkent: O'qituvchi, 1996. – 248 b.
- [2] Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. – Mannheim: Dudenverlag, 2016. – 1344 S.
- [3] Duden: in 12 B. / C. Fabricius-Hansen, P. Gallmann, P. Eisenberg, R. Fiehler, J. Peters. – Mannheim: Bibliographisches Institut, 2009. – B. 4: Die Grammatik: Unentbehrlich für richtiges Deutsch. – S. 504 (1343 S.).
- [4] Shendels E. Deutsche Grammatik. – Moskau, 1992. – S. 272–287.
- [5] Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. – Berlin: Langenscheidt, 2019. – 656 S.
- [6] Nurmonov A., Maxmudov N., Axmedov A., Solixo'jaeva S. O'zbek tilining mazmuniy sintaksisi. – Toshkent: Fan, 1992. – 294 b.
- [7] O'zbek tili grammatikasi. Sintaksis. II qism. – Toshkent, 1976. – 560 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>